

Jana GROLLOVÁ, *Memento mori středověkých reformních postil. Obraz života a smrti v písemné tradici českého středověkého kazatelství*, Ostravská univerzita – Veduta, Ostrava – České Budějovice 2017

334 s., ISBN 978-80-7464-937-0 (OU), ISBN 978-80-88030-22-5 (Veduta)

Problematika kázání a kazatelství bývá v mediivistickém diskursu často sledována především skrze analýzu samotného sermonu či zasazení kazatelské praxe do společenského a náboženského kontextu. Kázání jsou v moderním bádání pojímána jako kulturní fenomén, jenž se mění v závislosti na čase a prostředí. Kniha Jany Grollové slibuje být příspěvkem ke studiu středověkého kazatelství, který usiluje postihnout specifika českých psaných postil druhé poloviny 14. a 15. století, a to v otázce propojenosti života a smrti s ohledem na konečnost lidského osudu.

Čtenář monografie zůstává dlouho v napětí, co ho na příštích stránkách čeká. Na počátek knihy je sice zařazen historiografický přehled, chybí ale stanovení základních východisek práce, definice problému i předem vymezený a zdůvodněný výběr pramenů. Na základní otázku, již si autorka klade, lze tedy usuzovat pouze z názvu knihy. Chybí tedy i klíč k tomu, jak číst rozsáhlou úvodní kapitolu o vývoji kazatelství od biblických dob Jana Křtitele do období raného novověku, která vzhledem k obrovské šíři postihované materie a k chybějící metodologii ulpívá na povrchu a není přehledná. Z českých středověkých kazatelských děl se autorka zaměřila především na spisy Konráda Waldhausera, Tomáše Štítného ze Štítného a Jana Rokycany. Zde se opět výrazně projevuje absence explicitního odůvodnění uvedeného výběru, zvláště když v pozadí zůstávají hlavní postavy spojované s kazatelským fenoménem středověkých Čech: Milíč z Kroměříže, Jan Hus či Jakoubek ze Střebra v knihu občas mihnou, v centru pozornosti ale nestojí.

Základ oddílu věnovaného Konrádovi Waldhauserovi tvoří shrnutí kazatelských životopisných dat. Z jeho díla se Grollová zaměřila na *Postilla studencium sanctae Pragensis universitatis*, jejíž středověkou českou verzi podrobně popisuje. U deskripce ale bohužel do velké míry zůstává a v poznání středověkého myšlení se nedostaneme o mnoho dál, než kdybychom si přečetli samotný pramen. Latinská podoba díla zůstává zcela upozaděna, autorka rezignovala na komparaci a postižení případného posunu, který s sebou mohl přinést převod z latiny

do vernakulárního jazyka. Stranou rovněž zůstalo tázání po specifických rysech Waldhauserovy postily v rámci českého a evropského kazatelství; jednotlivé motivy a figury z kázání jsou pouze konstatovány, chybí ale jejich posouzení z hlediska topičnosti či originality. Autorce nelze upřít snahu o zařazení Waldhauserovy *Postilly* do kontextu společenského a náboženského prostředí Čech v polovině 14. století, přičemž její konstatování se zpravidla opírají o starší literaturu, a to včetně nekritického převzetí konceptu tzv. Husových předchůdců, aniž by byla reflektována odborná debata nad tímto tématem. Rovněž konstatování směřující k duchovnímu prekariátu („Waldhauser naráží na dobovou zkušenost s putujícími, často nedostudovanými kleriky, kteří tvořili vrstvu zastávající těžce radikální názory sociální i eschatologické, lnoucí k různým chiliastickým názorům“) budí spíše otázku a údiv, neboť pro takto silné vyjádření nemáme pro danou dobu oporu v pramenech. Grollová se zde odkazuje na *Husitskou revoluci* Františka Šmahela, který v příslušné pasáži mluví o nedostudovaných, mnohdy kriminalizovaných potulných klericích bez obrocí, o eschatologickém, resp. chiliastickém zaměření jejich učení se ale nezmiňuje.

Stejným způsobem, jakým Jana Grollová postupovala ve výkladu o Waldhauserovi, je strukturována i kapitola o díle Tomáše ze Štítného. I zde podstatnou část tvoří životopisný medailon, následovaný rozбором Štítného *Řeči nedělních a svátečních*, které se z jeho celkového díla asi nejvíce blíží charakterem postile, ačkoli autor byl laikem. I zde se čtenář potýká s poměrně velkou popisností a zavádějícími formulacemi, pod nimiž není vždy jasné, co si představit (například hned v první větě kapitoly se dozvídáme, že laici využívali vernakulární literaturu „k praktické solidaritě“). V rozboru Štítného *Řeči nedělních* stejně jako v závěrečném oddílu věnovaném Rokycanově *Postille* vyvstává základní metodologický problém: nedostatečně jasná definice sledovaného předmětu zájmu. *Memento mori* tu splývá s celou oblastí křesťanské eschatologie. Autorka více než k okamžiku smrti a pozemskému směřování k ní vztahuje svou pozornost k Poslednímu soudu, k posmrtnému osudu duší a k druhému příchodu Krista. Některá vyjádření pak mohou opět působit zavádějícím dojmem, když se například dočteme, že „eschatologické očekávání druhého příchodu Krista propojuje všechna Štítného kázání“. To vyvolává zcela mylný dojem, že Štítný byl reprezentantem proudu středověkého apokalyptického myšlení. Ostatně katechetická role individuální eschatologie ve středověkých kázáních, nad níž se autorka opakovaně podivuje, je samozřejmostí.

Proklamované hlavní téma knihy, memen-tori, dostává nejvíce prostoru až závěrem, v souvislosti s *Postillou* Jana Rokycany, když je řeč o nutnosti pokání v pozemském životě, zaměření na okamžik smrti, neboť po ní již přímluvy a zásluhy pozbývají platnosti. Kazatel má proto neustále a opakovaně obracet pozornost ke smrti a vzkříšení Krista, jež se zpřítomňuje v eucharistii. V souvislosti s Rokycanovým homiletickým dílem je nutné se tázat, zda by nebylo na místě analyzovat i jeho nevydaná díla a neomezovat se pouze na edičně zpřístupněné spisy. Závěrečná kapitola knihy je věnována reformnímu kazatelství ve Slezsku 16. století.

Ačkoli Jan Hus a Jakoubek ze Stříbra jsou v knize zcela upozaděni, právě k nim se vztahuje několik prezentovaných tezí, jež by si zasloužily důkladnější argumentaci, pokud mají být předmětem vědecké diskuse. Jedná se například o konstatování Jakoubkova přístupu k výkladu biblického textu. Podle Grollové měl zcela odvrhnout alegorický a anagogický výklad a preferovat jednoznačně výklad historický (doslovný). Tato teze se zdá být jen stěží udržitelnou nejen s ohledem na charakter Jakoubkových textů (například ve *Výkladu na Zjevení sv. Jana* se převážně přidržoval alegorického, resp. anagogického výkladu), ale také připomeneme-li Jakoubkovy polemiky s chiliastickými kazateli a táborskými duchovními, jimž vyčítal právě doslovné, nepřenesené čtení biblických proroctví. V případě Jana Husa autorka mluví o „linii soteriologické funkce kázání“, proti čemuž staví další české reformní kazatele zaměřené více na eucharistické přijímání, k němuž cílili i svá kázání. Je otázkou, zda směřování k přijetí eucharistie nutně znamená popření soteriologické role kázání.

Knihy Jany Grollové je ambiciózním projektem, který byl bohužel publikačně ukončen příliš brzy. O určitém spěchu svědčí také nezohlednění recentní relevantní literatury, české i zahraniční. Kniha je zatížena přílišnou popisností, nevyjasněností otázek, ale i přemírou stylistických nedokonalostí a gramatických chyb. Rovněž ty způsobují, že četba není požitkem, ačkoli téma knihy na první pohled zní velice atraktivně.

PAVLÍNA CERMANOVÁ

Martin CHADIMA, *Jeroným Pražský. Tragický příběh středověkého intelektuála*, Kralovéhradecká diecéze ČČSH, Hradec Králové 2016

228 s., ISBN 978-80-260-9608-5

Jeronýmovi Pražskému se v roce šestistého výročí jeho upálení v Kostnici dostalo v českém prostředí jediné monografie. Jejím autorem je husitský teolog Martin Chadima. Bohužel se jedná o práci veskrze kompilační, a to ve všech třech jejích částech. První představuje školský přehled středověké teologie, druhá obdobně schematicky náhled na středověké pojetí univerzálií; teprve třetí, nejrozsáhlejší část je věnována osobě mistra Jeronýma Pražského.

Chadima v případě Jeronýma Pražského zvolil narativní optiku. Tím se zásadně liší od své nedávné biografie Jana Husa (*Mistr Jan Hus – člověk, mučedník, teolog*, Praha 2014), k níž přistoupil s „kybalovskou“ metodou, jejíž podstatou je sestavení reformátorových citátů bez zřetele na dobu jejich vzniku a následně stručné komentování. Důvodem změny optiky však nebyl pokus o inovaci, nýbrž prostá skutečnost, že Jeroným Pražský po sobě zanechal mnohem méně autentických textů než Jan Hus. A protože jsou pro laika mnohdy téměř nesrozumitelné, Chadima jim věnuje jen okrajovou pozornost. V chronologickém líčení Jeronýmova života se opřel o nejnovější monografii Františka Šmahela, z níž čerpá a cituje téměř na každé stránce.

Podíváme-li se na problémy, které v posledních letech hýbaly badáním, například na pokusy o objasnění Jeronýmových cest do Polska a na Litvu ve službách českého krále či pražské univerzity, Chadima bez znalosti nejnovější literatury pouze fabuluje. To samé platí i pro jeho úvahy o Jeronýmově pojetí národa, o jeho podílu na vydání Dekretu kutnohorského či o jeho originálních přístupech k řešení filozofické problematiky univerzálií.

Největší prostor Chadima věnuje kostnickému procesu, resp. Jeronýmově odsouzení, neboť mu to zdánlivě snadno umožňují dostupné staročeské narativní prameny. Naopak s moderním kritickým vydáním Jeronýmových textů vůbec nepochybně nepracuje, stejně jako s von Hardtovou edicí kostnických akt, na niž odkazuje jen prostřednictvím práce F. A. Hilferdinga o Husovu poměru k pravosláví z roku 1871! I proto je na první pohled zřejmé, že Chadimova kniha nemůže přinést, a také nepřináší nic nového.

Otázkou zůstává, jaký smysl má publikování obdobných biografii, jež jsou badatelsky zcela